

ODGOJ U VJERI - ŠKOLA

MIRJANA VUČICA
Zdravstvena škola Split
Vukovarska 44
21000 SPLIT

Pregledni članak
Primljeno 10. 12. 1998.
UDK 268

Sažetak

Za odgoj u vjeri vjeronauk u školi predstavlja kariku u lancu: nikako ne može ispuniti svoju svrhu ukoliko se zanemari odgoj u obitelji i crkvenoj zajednici. Razmišljati o vjerskim istinama na 'školski način', pomaže uočavanju opravdanja vlastite vjere. Vjeronaukom se može utjecati na stvaranje novog mentaliteta, zdravog stava prema životu, prema obitelji i društvu. Potreban je sustavni pastoralni nacrt rada s obiteljima. Bilo bi dobro uz župe i druge prostore gdje se mogu okupljati mladi, stvarati animacijske jezgre za pastoralno djelovanje. Jezgre sastavljene od svećenika i posvećenih, ali rame uz rame i neizbježno i od laika koji, na ovaj ili onaj način, sudjeluju u odgoju u vjeri, a osobito vjeroučitelja.

Ključne riječi: Odgoj u vjeri, školski vjeronauk, škola, konfesionalni vjeronauk, religiozna kultura, vjeroučitelj laik, pastoral mladih

U izlaganju, koje temeljnim isključivo na vlastitom iskustvu kroz petogodišnje predavanje vjeronauka u srednjoj školi, pokušat ću odgovoriti na sljedeća pitanja:

- *Može li vjeronauk u školi biti i odgoj u vjeri?*
- *Konfesionalni vjeronauk ili religiozna kultura?*
- *Vjeroučitelj laik u pastoralu mladih*

Odgoj - najsloženija i najzahtjevnija disciplina! Škola jest i mora biti i odgojna. Nema odgojnog sustava koji ne bi uključivao i određeni sustav vrednota. Nijedna odgojno-obrazovna ustanova ne može i ne smije biti vrijednosno neutralna (kao što nijedna ljudska djelatnost ne može biti moralno neutralna). Možda je škola kod nas izgubila na svom odgojnom karakteru. Puno je tome uzroka. Jedan bi, vjerujem, bio i taj što se malo-pomalo, premda mukotrpno, gradi nov sustav vrednota u kojem se mnogi djelatnici ne prepoznaju, pa se i ne uključuju u odgojni proces, već se zaustavljaju na prenošenju informacija, odnosno znanja iz svog područja.

S druge se strane nameću i kojekakvi sustavi vrednota "izvana", koji uporno traže put osobito do naših škola i vrtića nudeći nekakve svoje programe za formaciju (u vidu promicanja tzv. 'demokracije') te nam često 'prodaju' i kojekakve 'zapadnjačke' surrogate vrednota.

Nadalje, što bi bio odgoj u vjeri? Sigurno nije samo poučavanje u vjerskim istinama, no i to je uključeno. Nije samo ni navikavanje na određene moralne postupke, premda i to spada u odgoj u vjeri. Isto kao što odgoj u vjeri čini i razvijanje osjećajnog svijeta, buđenje unutarnjeg pozitivnog raspoloženja za sve što je sveto i uzvišeno, za sve što je, u konačnici, otajstvo vjere. Drugim riječima, za odgoj u vjeri potrebno je zahvatiti čitavu, integralnu osobu - sve njene sposobnosti, sve njene dimenzije.

Koja bi tu bila posebna zadaća vjeronauka u školi? On je karika u lancu. U nekoj je mjeri neophodno sačuvati sve dimenzije. Pa ipak, budući da je riječ o školskom predmetu, a svi predmeti prenose znanje, poučavaju, uvode u nove spoznaje, tako tre-

ba biti i s vjeronaukom. Polazeći od tumačenja temeljnih vjerskih istina, ono bi uvijek trebalo biti takvo da bude pozitivno raspoloženje i potiče na ispravne moralne odluke i postupke. Ne treba se bojati teologije u školi. Treba je samo prilagoditi dobi i sposobnostima. Mi bismo vjeroučeničke trebali učiti misliti. Ne nuditi im uvijek gotove recepte i odgovore, nego ih učiti da sami razabiru, da prosuđuju, da se nauče sami prepoznati dobro i istinu.

Ako Krist uistinu jest jedini pravi odgovor, ako kršćanstvo nije tek "jedna od religija", onda bismo morali tako uvoditi učenike u vjerske istine da to i oni sami prepoznaju, da se oni sami za Krista odluče. Vjeroučitelj barem ne smije biti u nedoumici o tome da je Krist jedini mogući pravi odgovor na sva čovjekova traženja! Što se drugih ponuda tiče, moramo ih dobro poznavati, biti u 'diru'. Svakako treba poštovati čovjekova traženja, shvatiti i njegova lutanja, ali nikako sve svoditi na isto, odnosno ne smijemo relativizirati. Mi uistinu moramo biti radikalni. Ne tvrdi, ne netolerantni, niti fanatici, nego uvjereni, ukorijenjeni!

Kao što sam već rekla, vjeronauk u školi karika je u lancu odgoja u vjeri. Ona karika koja ponajviše zahvaća razum, a razum je taj koji shvaća, razlučuje, uviđa.

Možda će se steći dojam da tako poučavamo i malo po malo formiramo 'mlade ateiste' koji dobro poznaju kršćanstvo. Tako bi moglo biti kad bi prenošenje i podučavanje vjerskim istinama bilo samo nešto isključivo teorijsko. Vjeronaučne teme nikada nisu samo čista teorija, nego im je postavka takva da potiču na opredjeljenje, na uočavanje važnosti za vlastiti život. Trebale bi biti otkriće kako bi se znali opravdati 'razlozi vjere'. Iz iskustva vrlo dobro znam da te 'razloge' puno bolje uočavaju i shvaćaju oni učenici koji već nose polog vjere, koji su u vjeri odgajani i koji vjeru prakticiraju. Oni kod kojih je razum već "prosvijetljen vjerom". Takvi se učenici rijetko bune ako ih se uči razmišljati o vjerskim istinama na "školski način". Naprotiv! Probleme pak susrećem kod onih koji su već zadojeni materijalizmom i potrošačkim mentalitetom. Njima je sve besmisleno, go-

vor o vrednotama se čini uzaludnim. Najteže je raditi u takvim heterogenim razredima. Jedni kao da s lakoćom shvaćaju (jer su u srcu već prethodno prihvatili), dok se drugima čini sve nezanimljivim. Pred Kristom ne mogu ostati indiferentni, a srce je daleko. Dok nekima treba vjeronauka, drugima treba tek početne evangelizacije. Gdje su te razlike znatne, vjeroučitelj se susreće s puno više teškoća.

Odgoj u vjeri u školi nije time iscrpio sve svoje mogućnosti. Kao što su drugi profesori, a osobito stručno osoblje, zaduženi uključiti se, pored obrazovnog, i u odgojni proces, to se na jednak način odnosi i na profesora vjeronauka. Mi se ne bismo smjeli odreći izuzetno važne mogućnosti da budemo s učenicima u mnogim drugim prilikama koje nam škola nudi. To su ponekad važni momenti upravo za odgoj učenika: za općeljudski odgoj, koji je pak nužna predispozicija i za kršćanski odgoj. Prilika da se bude razrednik, da se s učenicima kroz izlete i organiziranje prigodnih priredbi druži i izvan nastave, izuzetno su povoljni trenutci za odgajanje i u vjeri. Tu se priprema teren, uspostavlja bliži odnos. Učenik očekuje od vjeroučitelja posebnu pažnju, drugačiji pristup, razumijevanje. U odgoju je vrlo važan odnos povjerenja, vjere u onoga koji odgaja. Ne smijemo zanemariti tu komponentu. Vjeroučitelj na tom području ne bi smio zakazati.

Nadalje, ne mislim da je dobro, samo radi toga da budemo prihvaćeni, sniziti sve kriterije u ocjenjivanju. Naprotiv, vrlo je važna razumna zahtjevnost u svladavanju gradiva i poštivanju discipline, ali i maksimalno moguća raspoloživost prema učenicima. Jasno, onoliko koliko nam to realne mogućnosti dopuštaju.

Ono što se od drugih nastavnika doživi ponekad kao iznenađenje: npr. strpljivost, razumijevanje, opuštenost i blizina, od vjeroučitelja se unaprijed očekuje. Blizina, ali ne zbog toga manji autoritet - zahtjevan je poziv vjeroučitelja! Takvom prisutnošću stvara se malo-pomalo nov mentalitet, novo shvaćanje. Pored mnogih nedaća koje prate ovo naše doba, ipak se ti pomaci mogu uočiti. Ne smiju nas obeshrabriti teškoće. Upravo vjeronaukom u školi može se utje-

cati na kulturu života. Može se utjecati na opće opredjeljenje za život i nadu, spremnost na solidarnost, zdravu kritičnost. Vrlo je važno da mlad čovjek dobije potporu ako se nađe u okruženju koje ga ismijava jer se "još drži katoličkih načela". Vrijedno je stvoriti takvo ozračje u kojem će se slobodno izjašnjavati i oni koje njihovo društvo ponekad odbacuje jer se zalažu za kršćanske vrednote.

Za takvo djelovanje neobično je važna stručna osposobljenost vjeroučitelja. Ne samo teorijsko znanje već i 'životno znanje'. Mnoga pitanja učenika ne zadovoljavaju fakultetski odgovori, već je neophodna životna mudrost proživljene i osvjedočene vjere, osvjedočene prisutnosti Božje u vlastitom životu. Vjeroučiteljima treba stalna izobrazba, trajni rast i osposobljavanje, u oba smjera.

Postoje i neke razlike u tome je li vjeroučitelj laik ili posvećena osoba. Laik živi u svijetu i taj bi svijet trebao barem malo bolje poznavati od posvećenih u Crkvi. Jednostavno zato što u njemu živi, što mu je dostupno upoznati duh svijeta, način razmišljanja ljudi i tamo gdje to posvećenima nije. Doživjela sam da me učenici pitaju što mislim o tzv. 'nezgodnim' temama. Nakon što im odgovorim, ponekad čujem kako kažu: "Dobro, to kaže Crkva, a Vi, što Vi mislite?" Mene je to ispočetka šokiralo. Zar je moguće da oni misle da bih ja mogla drugačije razmišljati?! Onda sam shvatila da svako zlo nije za zlo. Pa, neka je tako. Bolje da pitaju. Tako mogu vidjeti da ima i laika, 'običnih' vjernika koji se iskreno trude biti kršćani i govore ono što misle, a ne ono što bi morali. Dobro je i pojasniti, obrazložiti svoj stav. Trebalo bi davati sve više prilike laicima da svjedoče javno, da izriču svoje uvjerenje. Druge to može potaknuti, može im ponekad biti snažniji govor od onog što im kažu posvećeni. Ovi to, navodno, ionako moraju, jer su posvećeni. Laik može utjecati na zdrav angažman u društvu, na mijenjanje apolitičnog stava koji kod mnogih postoji. On uočava socijalne probleme, pomaže u prepoznavanju 'duhovnih gibanja' najrazličitijih provenijencija.

Iz izloženog je, mislim, jasno da je moja opcija konfesionalni vjeronauk u školi. Ako

bi se umjesto vjeronauka u školi uveo predmet *religiozna kultura*, onda se ja pitam što bi taj predmet za odgoj u vjeri uopće značio.

Što znači 'religiozna kultura'? Ne bi li to bila vrata za jedan sinkretizam, za relativizaciju svih ponuđenih odgovora, izjednačavanje svih 'istina'. Ne treba se bojati suočavati s drugim shvaćanjima, ali treba se odvažno boriti za pravu istinu. Vjeronauk mora biti konfesionalan. Naš je narod još vjernički narod, još smo mi nosioci pradedovske baštine, a to osjećaju i mladi. Ne odriču se oni tako lako te baštine, samo im treba pomoći da te vrednote poosobe, da se dogodi pounutrašnjenje tih vrednota. Kad je o školskom vjeronauku riječ, zar se ne bi mnogo postiglo već time kad bi se barem pomoglo onima koji u tim godinama lako gube vjeru da je sačuvaju, da se odupru negativnim izazovima, da prihvate vjeru svojih otaca kao svoju, da pronađu i shvate razloge svoje vlastite vjere.

To što je vjeronauk konfesionalan ne znači da je ideologija, jer kršćanstvo nije ideologija. A to je ono sablažnjivo što čujemo čak i od nekih svećenika. Vjeronauk nije indoktrinacija i nije *vatikanizacija* (što bi to uopće i značilo?). I tu mi vjeroučitelji moramo biti vrlo osjetljivi i pažljivi. Krist je ponuda. On mora kroz vjeronauk ostati ponuda: najprihvatljivija, najprivlačnija, pa ipak... ponuda! Mi se toga ne smijemo odreći.

Zar takav vjeronauk ne daje prostora za izgradnju onog sustava vrednota koji je neophodan temelj bilo kojeg zdravog društva i bilo kojeg odgojnog nacrt: poštovanje života od začeca do prirodne smrti, zdrav odnos prema drugima, odgovornost prema radu i društvu, zdrav stav prema braku i obitelji. Ljudi danas nasjedaju nekakvim tumačenjima demokracije koja nemaju veze s odgovornošću, nego su izraz anarhije, liberalizma, rušenja svih etičkih normi. U konačnici vode otuđenju od pravih, u biti evanđeoskih vrednota. Ne žele svi Hrvatskoj i Hrvatima dobro. Odgoj, odnosno obitelj i škola, tu su prvi na meti.

Vjeronauk u školi, naravno, nije uopće dovoljan za odgoj u vjeri. Mislim da je tu ključni problem današnjeg pastorala: kako objediniti sve potrebe, kako uključiti sve koji su neophodni da bi proces odgoja u

vjeri napredovao. Čovjek, ako ne dozrijeva cjelovito, odraste kao svojevrsni invalid.

Prva koju treba zahvatiti jest obitelj. Ona je uistinu ugrožena. Škola i vjeronauk u školi tu mogu pomoći u maloj mjeri. Potrebno je razvijati sustavni nacrt pastoralnog rada s obiteljima. Ako se u ovim novim vremenima gube djeca, to je zato što se gube obitelji, odnosno njihovi roditelji. Ponekad čujem, i to od tzv. aktivnih ljudi u Crkvi, i laika i svećenstva, kako je glavni krivac tome što djeca sve manje dolaze na sv. misu i u crkvu uopće, uvođenje vjeronauka u škole. Mislim da je problem dublji i drugačije naravi. Problem je u općem nesnalaženju. Nitko od nas ne zna kako bi se situacija razvijala da vjeronauka u školama nije bilo. Ne pohađaju djeca manje svetu misu jer idu na vjeronauk u školi, nego jer su zakazali roditelji, a donekle i Crkva. I roditelja ima sve manje u crkvenim prostorima, a ne pohađaju školski vjeronauk.

Osim toga, kakve su nam pastoralne inicijative? Koliko smo se u okviru župnih zajednica znali prilagoditi novim zahtjevima? Gdje su te, osim časnih iznimaka, tzv. zajednice mladih? Ako pitate svećenike po župama vrlo ćete često dobiti odgovor da nemaju vremena jer su oni sada 'posvuda'. Naviknuti su na negdašnji način rada, a novi je teško iznaći. Osjeća se nedostatak inicijative i, ako hoćete, mašte. Najteže je raditi s mladima, jer su najzahtjevniji: traže puno tvog vremena, puno raspoloživosti, dakle ljubavi i odricanja. Biti pastoralac - nije lako! Mladi traže od tebe da im se posvetiš. Tu je velika zadaća Crkve.

Mi nikada kao u ovo vrijeme nismo u

našoj domaćoj Crkvi imali toliko 'osposobljenog' kadra laika vjernika, ljudi koji su teološki obrazovani, koji u neposrednom radu kroz školski vjeronauk mogu doći do toliko mladih, upoznati njihov svijet, približiti im se makar malo. Mislim da taj potencijal u našoj Crkvi nije dovoljno iskorišten.

Trebalo bi stvarati male pastoralne animacijske jezgre gdje god je to moguće: uz župe, uz neko drugo djelo gdje se okupljaju mladi. Te animacijske jezgre ne mogu više biti samo svećenici, nego pored njih i uz njih ravnopravno svi koji na ovaj ili onaj način već sudjeluju u odgoju u vjeri, a u prvom redu su to vjeroučitelji, pa onda aktivni roditelji, neki drugi stručni suradnici koji su i praktični vjernici. Kod nas nije dovoljno razvijen smisao za suradnju, a niti za zajedničko planiranje. Naginjemo individualizmu.

Budućnost vidim kroz rad s obiteljima i preko animacije mladih u raznim smjerovima: od toga da ih se zaokupi nečim što je zdravo i što vole u njihovo slobodno vrijeme, do toga da se u njima kroz cjelovit odgoj razvija osjećaj odgovornosti: za sebe, za Crkvu, za drugoga - za društvo u cjelini.

Vjeroučitelj bi trebao, onoliko koliko uistinu može i zna, sudjelovati vrlo aktivno u takvom radu. Ako to mogu drugi koji nisu vjeroučitelji, ako mogu posvećivati svoje vrijeme 'dobrovoljno', onda bi to trebao i vjeroučitelj. Tu nikako nije riječ o župnikovim pomoćnicima, nego o onima koji ravnopravno sudjeluju u stvaranju i realiziranju programa rada s mladima i za mlade. Za ovo je nužno stvaranje novog mentaliteta, novo shvaćanje odnosa i odgovornosti.